

ІДЕЇ ІВАНА ТКАЧЕНКА ТА СУЧАСНА ПІСЛЯДИПЛОМНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА

Аналізуються зміст та актуальність ідей відомого педагога, подається опис досвіду їх впровадження в освітній процес закладу післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: *історія педагогіки, менеджмент освіти, моральне виховання, загальна середня освіта, післядипломна освіта*

The author has analyzed the content and relevance of the ideas of a well-known teacher. He has described the experience of their implementation in the educational process of the institution of postgraduate pedagogical education.

Keywords: *history of education, management education, moral education, general secondary education, postgraduate education*

Постановка проблеми. У складному і багатогранному процесі розбудови незалежної Української держави значне місце займає освіта. Національна освіта, як частина європейської, переживає сьогодні період глибинних змін, які обумовлені новими загально цивілізаційними тенденціями в розвитку суспільства. У цьому контексті особливої уваги потребує всебічне вивчення творчої спадщини відомого українського педагога, одного з найближчих соратників В. Сухомлинського – Івана Ткаченка, який залишив яскравий слід у педагогічній теорії і практиці України другої половини ХХ століття. Звертаючись до його педагогічної спадщини, сучасні освітяни знайдуть багато корисного у справі розробки і творчої реалізації концептуально-теоретичних і практичних проблем української школи початку нового століття та підвищення професійної майстерності.

Сьогодні надзвичайно актуальними є погляди І. Ткаченка на проблеми

розвитку вітчизняної освіти, стратегічне завдання якої він убачав у вихованні високоосвіченого, всебічно розвинутого громадянина і господаря нашої держави, спроможного у своїй практичній діяльності використовувати новітні досягнення науки і техніки, ефективно працювати в умовах науково-технічного прогресу.

На важливості творчого використання досвіду, набутого в попередні десятиріччя, неодноразово наголошував президент АПН України, академік В. Кремень: «Людство знаходиться на такому етапі розвитку, коли відбуваються надзвичайно серйозні модернізаційні процеси в освітянській діяльності й наша країна має на основі великої спадщини, яку ми отримали в своїй освіті від попередньої держави, продовжити і завершити створення цілісної національної освітньої системи» [5, с. 1].

Протягом трьох останніх десятиліть українська педагогічна наука збагатилася новими змістовними дослідженнями, присвяченими педагогічній і науковій діяльності відомого українського вченого педагога Івана Ткаченка. Різним аспектам його діяльності були присвячені брошури, статті та рецензії (О. Володін, П. Зеленгур, С. Шиповський, Я. Береговий, А. Іванко, Н. Калініченко, А. Постельняк, А. Кендюхова, Н. Котелянець, В. Кузь, Г. Левченко, В. Мадзігон, О. Максимчук, Т. Мантула, В. Моцак, Г. Перебийніс, А. Розенберг, Б. Хижняк та ін.). Досвід трудового, морального, естетичного виховання учнів Богданівської середньої школи № 1 висвітлювався у книзі В. Неверова «Союз труда и красоты» (О трудовом, нравственном и эстетическом воспитании в сельской школе), перекладеній болгарською мовою. Ідеї та практична діяльність І. Ткаченка були предметом дисертаційних досліджень О. Максимчук «Система трудового виховання в педагогічній спадщині І. Ткаченка» та А. Іванка «Освітня діяльність і педагогічна спадщина І.Г. Ткаченка».

Метою написання статті є спроба дослідити можливість використання ідей І. Ткаченка у системі післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. У контексті модернізаційних змін у національній системі освіти і виховання освітня діяльність і педагогічна спадщина І. Ткаченка набуває особливого значення передусім тому, що він, разом із В. Сухомлинським, став творцем нової гуманістичної педагогічної системи.

Іван Ткаченко зробив значний внесок в теорію і практику поєднання навчання з продуктивною працею, у якій вбачав два важливі аспекти: усвідомлення взаємозв'язку людини з природою (особистісна сторона праці) та створення матеріальних цінностей для суспільства (суспільна сторона праці). Будучи вчителем і директором сільської школи, він завжди вважав головним у своїй діяльності гуманне ставлення до дітей і дорослих. Краще суспільство зможуть побудувати лише гуманні, добрі, мудрі люди, а виховати таких людей – тільки розумні вчителі, які не лише приймають ідеї гуманної педагогіки, але й володіють її інструментарієм. У його школі панувала висока культура педагогічного управління й самоуправління, ефективно функціонували навчальні лабораторії і різнопрофільні майстерні, навчально-дослідні ділянки, теплиці, сад, діяли учнівські виробничі бригади, наукові товариства, різноманітні технічні гуртки.

Педагогічну діяльність учителя І. Ткаченко розглядав як специфічний процес, що складається із певних елементів, взаємопов'язаних у систему психологічних і педагогічних дій, які характеризують особистість педагога, чітко виявлене професійне спрямування, знання основ наук, знання психології, володіння педагогічною майстерністю [11, с. 119].

Організована в Богданівській школі навчально-продуктивна діяльність ефективно впливала на морально-ціннісні мотиви і поведінку як учнів, так і вчителів. Співпраця орієнтувала їх на свободу творчості й самопізнання як основу продуктивного навчання, де на першому плані були інтереси особистості, її гармонійний розвиток і самореалізація. І. Ткаченко вважав, що праця лише тоді стає виховною силою, коли збагачує інтелектуальне життя, сповнює багатограним змістом розумові інтереси, перетворюється в

органічну потребу [6].

Справді новаторським є внесок І. Ткаченка в розробку актуальних проблем управління школою. Мету управлінської діяльності він убачав у цілеспрямованому вихованні учителя-дослідника. Управлінські кроки І. Ткаченка були завжди виваженими і вмотивованими та спиралися на досягнення науки. Як директор школи, він багато уваги приділяв розвитку організаторських умінь педагогів. Робив він це надзвичайно тактовно, уміло спрямовуючи їхню діяльність у потрібне русло.

Маючи талант творчого вчителя-практика, видатного керівника, він проявив себе також як багатогранний талановитий учений у галузі педагогіки, психології та освітнього менеджменту [6].

«Запорукою успішної діяльності Івана Ткаченка, – пише Н. Калініченко, – були наукові основи управління школою, де провідними принципами виступали плановість, перспективність, конкретність і професійність; правильний добір, виховання та раціональне використання кадрів; систематичність перевірки виконання прийнятих рішень, плідні взаємовідносини між керівником і підлеглим. У практиці школи згадані принципи реалізовувалися творчо, комплексно, посилювали духовний потенціал колективу. Досвід роботи вчителів та вихователів узагальнювався в науково-методичних роботах. Девізом колективу можна вважати висловлювання І. Ткаченка: «Обговорюємо і приймаємо рішення спільно, а відповідальність кожний несе особисто за доручену йому ділянку роботи». На колективне обговорення виносились актуальні питання навчально-виховної роботи, які передбачалися річним планом і які ставило щоденне шкільне життя.

Виконанню колективно прийнятих рішень Іван Ткаченко надавав великого значення. Адміністрація школи та керівники методичних об'єднань практикували групові та індивідуальні бесіди з учителями. В основу тижневого планування директора школи та його заступників були покладені завдання щодо вирішення конкретних дидактичних і виховних питань, які

передбачалися річним планом або виникали в процесі роботи. Завдяки цьому робочий день і тиждень педагогів та вихованців мали чітко окреслений ритм. Директор та його заступники постійно вдосконалювали професійну компетентність, власну ерудицію, щоб надавати вчителям конкретні й ділові поради, які враховували б досягнення сучасної педагогічної науки, психології, методики і наукової організації праці.

Іван Ткаченко завжди приймав управлінські рішення усвідомлено і вмотивовано. Зокрема, він зазначав: «Досвід нашої роботи показує: треба категорично відмовитися від порад, що їх дають керівники вчителів «на ходу» і які вважаються компетентними, конкретними і діловими тільки тому, що їх дала керівна особа. Поради «на ходу» можуть бути виправдані тільки в тому разі, коли в учителя є власна думка, яку він спроможний обґрунтувати в бесіді з керівником школи. А роль останнього полягає в тому, щоб на основі власного досвіду і досягнень педагогічної науки, передової практики схвалити пропозиції вчителя, уточнивши та доповнивши їх, якщо в цьому буде потреба. Тільки тоді, коли в практику навчально-виховної роботи школи вчитель вносить власну думку, можна виявити його справжню індивідуальність, творчість». Його поради відзначалися глибокою компетентністю і конкретністю. Він наголошував, що компетентність і професійність повинні пронизувати всі аспекти діяльності кожного вчителя: урок, позакласну і громадську роботу.

Із цією метою в школі була розроблена чітка система організаційної роботи, основними складовими якої були: опанування всіма вчителями філософії освіти як методологічної основи навчання; постійне поповнення і збагачення знань учителів з педагогіки та психології; визначення на кожний навчальний рік провідної проблеми, над якою працює педагогічний колектив; вивчення і впровадження в практику передового досвіду вчителів школи, області, країни.

Особливо бережно директор школи ставився до досвідчених педагогів, називаючи їх золотим фондом колективу. Він залучав їх до науково-

педагогічних досліджень, дбав, щоб школа була для них творчою лабораторією. З таких педагогів формувався «актив», який благотворно впливав на творчий потенціал учителів, особливо молодих. Адже сприятлива атмосфера співдружності й співтворчості допомагає вчителеві реалізувати власний науково-педагогічний потенціал, підняти на вищий щабель ерудицію, духовність і культуру.

Управлінська діяльність директора цікава досвідом наукової організації праці керівника школи. Крім перспективного планування, Іван Гурович мав насичений план роботи на тиждень і кожен день. Уся його діяльність була спрямована на звеличення людини, виявлення в ній творчого начала, створення умов для розвитку її здібностей. Він плекав учителя-дослідника і в цьому завжди був прикладом для вчителів, своїх заступників, директорів шкіл області, України.

І. Ткаченко розробив багатоаспектну програму самоосвіти директора з питань наукового керівництва школою. Використовував кожную можливість для спілкування з учнями, колегами, викликаючи в них природне бажання діяти, творити. Був надзвичайно ерудованою людиною, мав аналітичні здібності. Він любив дітей, школу, професію вчителя й щоденну напружену творчу працю [3, с. 27-29]».

Спираючись на ідеї І. Ткаченка, науково-педагогічні працівники кафедри педагогіки, психології і корекційної освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського» намагаються удосконалювати освітній процес на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників та в міжкурсовий період.

Сучасні погляди на підвищення кваліфікації педагогів зумовлюють необхідність нового розуміння місії та функції викладачів і методистів закладів післядипломної педагогічної освіти [4, с. 3]. У сучасній моделі освіти людини впродовж життя провідна роль належить тому, хто навчається, тобто він є активним учасником, одним з рівноправних суб'єктів

навчального процесу. Атмосфера під час навчання має бути дружньою, неформальною, побудованою на взаємній повазі, спільній роботі за підтримки і відповідальності всіх учасників навчальної діяльності. Створюються всі умови для розвитку і самореалізації особистості педагога [8, с. 34].

Ефективність навчання дорослих залежить ще й від таких чинників, як: різнобічність висвітлення проблеми з метою показу її актуальності; створення умов для індивідуального сприйняття, переконання в можливостях подальшого застосування; обслуговування дорослих учнів з метою задоволення їхніх потреб у складанні навчальної програми, виборі індивідуальної освітньої траєкторії, що пов'язана із залученням їх в освітню діяльність; створення умов для їхнього багаторівневого самовизначення; організація освітнього процесу з опертям на принципи, що дають змогу долати стереотипи, знімати напруження і тривожність [7, с. 119].

Сьогодні питання особистісно орієнтованого підходу до слухачів, максимального задоволення їхніх освітніх потреб, опори на їхній досвід тощо переважно лише декларуються. На практиці ж, на жаль, ми далеко не завжди застосовуємо зазначені чинники під час планування та здійснення навчального процесу. Це закономірно призводить як до погіршення навчальних досягнень слухачів, так і до формування почуття невдоволення результатами їхньої навчальної діяльності на курсах і в міжкурсовий період. Тому сьогодні постає питання про активізацію та оптимізацію застосування андрагогічних підходів до організації та змістового наповнення діяльності всіх підрозділів закладу післядипломної освіти та районних (міських) методичних кабінетів (центрів).

Кафедра педагогіки, психології і корекційної освіти вже кілька років досліджує проблему «Андрагогічні засади навчання педагогічних працівників у системі післядипломної освіти в умовах функціонування багатоваріантного інформаційно-освітнього простору». Завершується створення необхідного навчально-методичного комплексу. Розроблено

спецкурс для керівників і методистів районних (міських) методичних кабінетів (центрів) та керівників закладів освіти «Андрагогічні засади післядипломної педагогічної освіти» для варіативної частини навчального плану курсів підвищення кваліфікації, який повністю або частково можна використовувати також і в інваріантній частині професійного модуля у вигляді окремої частини. Вже апробовано кілька лекційних та практичних занять.

Метою спецкурсу є удосконалення знань слухачів щодо сутності андрагогіки як наукової дисципліни, впливу андрагогіки на якість науково-методичного забезпечення шкільного менеджменту, менеджменту інновацій, роботи з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Особливо підкреслюється важливість та значимість урахування в роботі з педагогічними працівниками їхніх вікових, психологічних та фізіологічних особливостей та будувати цю роботу з опорою на їхній фаховий та життєвий досвід. Навчально-тематичним планом спецкурсу передбачено 14 год. навчальних занять.

Розробляючи зміст лекційних і практичних занять, ми спираємося на надбання школи методистів-кореспондентів (Кендюхова А.А., Калініченко Н.А.) та постійно діючого семінару педагогів-дослідників (Болсун С.А.) [1], які протягом десяти років успішно функціонували на базі кафедри.

Лекція «Андрагогічні засади післядипломної педагогічної освіти: психолого-педагогічний аспект», розроблена кандидатом педагогічних наук В.В. Войтко, ставить за мету: ознайомити слухачів із загальною характеристикою поняття «андрагогіка»; розкрити особливості освіти дорослих; ознайомити з психологічними особливостями дорослих людей та передбачає такий план вивчення теми: 1) становлення і шляхи розвитку андрагогіки; 2) андрагогічні принципи і зміст навчання; 3) основні організаційні форми і технології навчання дорослих; 4) психологія дорослої людини; 5) кризи розвитку особистості і кризові ситуації.

Викладач акцентує увагу на основних вікових періодах розвитку

дорослої людини, що навчається: *молодість* (від 18 до 30 років) – період оволодіння ролями дорослої людини, фізична і правова зрілість, сімейні орієнтації, професійний вибір; *дорослість* (від 30 до 45 років) – період накопичення соціальних зв'язків і матеріальних засобів, стабілізація сімейних стосунків, лідерство в різних видах діяльності. Криза середини життя визначається розходженням між мріями, поставленими в молоді роки цілями, і дійсністю; *зрілість* (від 45 до 60 років) – період авторитету і влади, відбору найбільш цікавих для особистості справ, зміна своєї мотивації у зв'язку з підготовкою до майбутнього пенсійного способу життя. В сучасній ситуації ця група людей переживає кризи дезадаптації, пов'язані не лише з можливим безробіттям, а й втратою моральних орієнтирів.

Під час практичного заняття з теми «Андрагогічні засади післядипломної педагогічної освіти: психолого-педагогічний аспект» передбачено: включення фахівця у процес осмислення своїх особистих і професійних цілей через співвідношення з цілями й цінностями сучасного життя, своїми потребами, запитами, очікуваннями; формування у слухачів, як суб'єктів навчання, ставлення до себе як до соціально і професійно зрілої особистості, здатної до самопізнання, самоосвіти, саморозвитку, рефлексії; сприяння підвищенню соціальної мобільності. Заняття проводиться за планом: 1) дослідження особистісних якостей слухачів, співвідношення їх з віком, соціальними потребами та кар'єрним зростанням; 2) методи корекції та розвитку соціально значущих якостей слухачів; 3) аналіз практичних ситуацій; 4) андрагогічні засади створення постійно діючих семінарів на базі школи.

Викладач на занятті застосовує такі методи організації практики: *імітаційне моделювання* (дозволяє створювати певні ситуації, що відображають реальну проблематику дорослої людини); *проектування* (як цілеспрямована прогностична зміна дійсності); *різноманітні види рефлексії* (дозволяють осмислювати, оцінювати, корегувати професійно-особистісний досвід); *програмування і алгоритмізація* (повне засвоєння інформації).

Метою лекції «Розвиток професійної компетентності педагогічного працівника: андрагогічні підходи» (завідувач кафедри, кандидат педагогічних наук Жосан О.Е.) визначено: сприяти поглибленню й систематизації знань слухачів з теоретичних та методичних засад проблеми розвитку професійної компетентності педагога; ознайомити слухачів із зі специфічними підходами до організації роботи з розвитку професійної компетентності педагогів. Навчальний матеріал розглядається за напрямками: 1) структура і зміст професійної компетентності вчителя; 2) андрагогічний підхід як основа розвитку професійної компетентності педагога; 3) шляхи розвитку професійної компетентності педагога.

Для закріплення знань та розвитку вмінь слухачів з цієї проблеми викладачем розроблено практичне заняття «Інформаційно-методичне забезпечення самоосвітньої діяльності педагога як шлях розвитку його професійної компетентності», перед яким висуюються завдання: поглибити знання слухачів про зміст та форми самоосвітньої діяльності педагогів; ознайомити слухачів з засадами організації методичного супроводу самоосвітньої діяльності педагогів у системі післядипломної освіти; сприяти розвитку вмінь слухачів використовувати різні способи збирання дидактичних, методичних та інших матеріалів, необхідних для організації методичного супроводу інноваційної діяльності педагогів. Заняття проводиться за напрямками: 1) ознайомлення слухачів з позитивним досвідом щодо організації методичного супроводу інноваційної діяльності педагогів у системі післядипломної освіти; 2) пошук у мережі Інтернет матеріалів, необхідних для організації методичного супроводу самоосвітньої діяльності педагогів; 3) розроблення алгоритму роботи методичного кабінету (центру) або адміністрації та методичного активу навчального закладу щодо організації методичного супроводу самоосвітньої діяльності педагогів.

Лекційне та практичне заняття «Керівник навчального закладу як цілісний менеджер», розроблена Кендюховою А.А., доцентом, кандидатом педагогічних наук, спрямована на пошук шляхів упровадження принципів

андрагогіки в систему сучасного менеджменту. Метою лекції є: ознайомити слухачів зі змістом і структурою суб'єктивної концепції шкільного лідерства; розвинути їхні комунікативні і рефлексивні здібності, лідерські і дослідницькі якості, мотивацію до високоякісної професійної діяльності; удосконалення вміння і навички використання сучасних методів навчання (інтерв'язія, портфоліо, зворотний зв'язок); розвинути знання про навчальні цикли та критерії ефективності діяльності закладу освіти; розвинути навички педагогічного оцінювання. Напрями вивчення теми:

- 1) суб'єктивна концепція лідерства керівника навчального закладу;
- 2) розвиток і навчання керівника навчального закладу;
- 3) робоча концепція керівника освітнього закладу;
- 4) навчальний заклад як організація, що навчається;
- 5) професійне відновлення та підтримка розвитку педагогів;
- 6) спостереження й наставництво;
- 7) оцінка якості освітнього процесу та його учасників.

Заслуговують на увагу лекції і практичні заняття, які використовують викладачі кафедри в інших модулях навчального плану курсів підвищення кваліфікації:

«Особливості особистісно-професійного становлення педагога в умовах трансформації суспільства», «Управління особистою ефективністю як складова професійного успіху», «Ресурси саморозвитку особистості», Шляхи формування проактивної поведінки» (доцент, кандидат психологічних наук Гельбак А.М.);

«Психологічний аналіз професійної компетентності педагога», «Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників засобами само менеджменту», «Технології тайм-менеджменту та розвиток стресостійкості педагогічних працівників» (старший викладач, кандидат психологічних наук Молчанова О.М.);

«Інтелектуально-творчий потенціал педагога: зміст, структура, шляхи діагностики та розвитку» (старший викладач, кандидат педагогічних наук

Єфіменко С.М.),

«Сучасні підходи до професійного самовдосконалення педагога»,
«Персоніфікований підхід до моделювання програми самовдосконалення»
(старший викладач Павлюх В.В.),

«Впровадження інноваційних технологій в освітній процес»,
«Дослідно-експериментальна діяльність: організаційно-методичний аспект»
(методист Марченко І.А.).

Слухач, як правило, прагне до якнайшвидшої віддачі від отриманих знань і умінь. Йому характерне бажання отримати якомога більше знань і умінь прикладного характеру. Як самодостатня особистість, має власну думку і переконання з приводу будь-якої навчальної теми, яка розглядається, навіть інноваційної. Саме тому навчання на курсах і в міжкурсовий період на різноманітних навчально-методичних заходах відбувається в цілому у формі змістового діалогу. Викладачі кафедри досить результативно використовують лекцію-діалог, на якій кожен слухач має змогу дати репліки, коментарі. Це уможливорює активність слухачів, викликає бажання актуалізувати здобуті раніше знання та є платформою для систематизації і поповнення знань і вмінь. Викладач при цьому вільно оперує підходами до різних стилів мислення та сприйняття, підвищуючи рівні індивідуалізації навчального процесу, зважаючи на те, що у дорослої людини (на відміну від дитини) різні стилі мислення та світосприйняття вже достатньо сформовані.

На практичних заняттях науково-педагогічні працівники впроваджують такі форми організації освітнього процесу: колективне обговорення проблем («мозковий штурм» і «мозкова атака»), моделювання процесу чи явища (уроку, виховного заходу); нерідко пропонують слухачам змоделювати форми ефективного спілкування з учнем на певну тему, способи попередження конфліктних ситуацій, впливу на «особливих» учнів тощо. Традиційними стали тренінги, на яких слухачі мають можливість глибоко занурюватись у проблему, розглядаючи її грані, набуваючи практичних умінь розв'язувати її на належному рівні.

Значне місце на практичних заняттях займають ігри: рольові, ділові, ситуативні, руханки, творчо-інтелектуальні тощо. Слухачі, як правило, із задоволенням включаються в ігрову діяльність, демонструючи при цьому свої знання і вміння з тієї чи іншої проблеми. Спілкування в ході гри дає змогу отримувати й коригувати власні знання і вміння, при цьому набувати навичок ігрової діяльності із школярами. Незмінним компонентом на практичних заняттях є розвивальні вправи, підібрані відповідно до теми заняття. Виконання вправ в інтерактивному режимі (у малих групах) дає змогу організувати обговорення, обмінятися досвідом роботи, отримати нові знання і вміння.

Презентація напрацьованого уможлиблює отримання широкої пізнавальної інформації в цілісному аспекті за порівняно короткий проміжок часу. При цьому слухачі, як правило, розкривають свій освітньо-творчий потенціал, навчаються, практикують, розвивають власний інтелект. Слід констатувати, що нерідко в ході подібних практикумів значно підвищується самооцінка, з'являється бажання перенести цікаві методи і прийоми роботи у шкільну практику.

Викладачі кафедри ознайомлюють слухачів із перспективними інноваційними технологіями навчання і виховання з метою їх подальшого впровадження в освітній практиці. Це відбувається як на курсах, так і в міжкурсовий період. Є вже позитивні результати від апробації певних технологій, про що інформували педагоги на конференціях, семінарах, на конкурсі «Учитель року» тощо.

Висновки. Ідеї Івана Ткаченка про роль і місце керівника закладу освіти в освітньому процесі, про необхідність формування і розвитку дослідницьких умінь педагогів, про сприяння становленню свідомого ставлення педагогів до розвитку їх професіоналізму та прагнення самоосвіти можуть і сьогодні стати у пригоді керівникам закладів освіти, педагогічним та науково-педагогічним працівникам.

Сьогодні питання особистісно орієнтованого підходу до слухачів

закладів післядипломної педагогічної освіти, максимального задоволення їхніх освітніх потреб, опори на їхній досвід тощо стають все більш актуальними. Тому сьогодні постає питання про активізацію та оптимізацію застосування андрагогічних підходів до організації та змістового наповнення діяльності всіх підрозділів закладу післядипломної освіти та районних (міських) методичних кабінетів (центрів).

Розроблені кафедрою педагогіки, психології і корекційної освіти навчально-тематичний план спецкурсу для слухачів та серія лекцій, практичних занять і тренінгів сприятимуть реалізації цих завдань.

Науково-педагогічні працівники кафедри в освітньому процесі застосовують активні та інтерактивні методи навчання, намагаються дотримуватися диференційованого і, наскільки це можливо, індивідуально орієнтованого підходу до слухачів в аудиторний та позааудиторний час, широко використовуючи можливості індивідуальних та групових консультацій та творчих груп слухачів. Результати апробації лекцій і практичних занять показала актуальність та значимість для слухачів цієї проблеми. Про це свідчать їхні відповіді на відповідні запитання анкет вихідного комплексного діагностування.

Список використаних джерел

1. Болсун С.А. Постійно діючий семінар як перспективна форма роботи з педагогами-дослідниками / С.А.Болсун // Методичний вісник КОІППО. – 2006. – С. 7-11.

2. Іванко А.Б. В.О. Сухомлинський, І.Г. Ткаченко: діалог самодостатніх педагогічних систем / А.Б. Іванко. – Кіровоград : Центр.-Укр. вид-во, 2002. – 60 с.

3. Калініченко Н.А. Творче використання спадщини педагогів-новаторів з проблеми управлінського менеджменту / Н.А. Калініченко // Науково-методичний супровід функціонування інформаційно-освітнього простору регіону на засадах інноваційного розвитку. Науково-методичний вісник № 50. – Кіровоград : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»,

2014. – С. 26-33.

4. Корецька Л.В. Випереджувальний характер післядипломної освіти педагогічних кадрів / Л.В. Корецька // Науково-методичне забезпечення освітньої діяльності в області: Методичний вісник / Укладачі А.Б. Іванко, А.С. Бик. – Кіровоград : КОШПО, 2013. – № 49. – С. 3-7.

5. Кремень В.Г. Зберегти в освіті все те добре, що маємо, і разом з тим досягти якісно нового її стану // Освіта України. – 2001. – 18 липня. – С. 1-2.

6. Мадзігон В. Життя і діяльність І. Г. Ткаченка – блискучий приклад служіння українському народові / Василь Мадзігон, Григорій Шевченко. – Трудова підготовка в закладах освіти. – 2004. – № 3.

7. Ніколенко Л.Т. Андрагогічні засади підготовки вчителів до експертизи навчальної літератури / Л.Т. Ніколенко // Актуальні проблеми сучасного підручничознавства: зб. матер. Міжнар. наук.-метод. інтернет-конфер., 12-14.12.2012 р. / укладач О. Жосан. – Кіровоград: Ексклюзив-систем, 2013. – С. 116-120.

8. Шарко В.Д. Андрагогічний підхід до організації навчання вчителів у системі післядипломної освіти / В.Д. Шарко. – Херсон, 2003. – 96 с.

9. Ткаченко І. В.О. Сухомлинський і етнопедагогіка народознавства / Іван Ткаченко // Серп і молот. – 15.06.1993.

10. Ткаченко І.Г. Трудове виховання старшокласників / І.Г. Ткаченко. – К.: Рад. шк., 1971. – 144 с.

11. Хижняк Б.П. Система трудового виховання в педагогічній спадщині І.Г.Ткаченка / Б.П. Хижняк // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 3. – С. 117–122.

Відомості про автора:

Жосан Олександр Едуардович, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки, психології і корекційної освіти КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського».